

ОНИМИ В ІДІОЛЕКТІ СТЕПАНА БАНДЕРИ (на матеріалі автобіографії «Мої життєписні дані»)

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2(52)

УДК 811.161.2'373.21 (477.87)

DOI: 10.24144/2663-6840/2024.2(52).82–87

Котович В. Оними в ідіолекті Степана Бандери (на матеріалі автобіографії «Мої життєписні дані»); кількість бібліографічних джерел – 9; мова українська.

Анотація. У статті проаналізовано оними автобіографії Степана Бандери, опублікованої у виданні «Перспективи Української Революції» (Київ: Наш Формат, 2021). Метою розвідки стала характеристика власних назв, засвідчених у життєписі: лінгвокультурологічне дослідження особових власних імен; ономастичний аналіз родинних прізвищ та огляд інших груп онімів як репрезентантів світоглядних орієнтирів автора. Онімне поле, у векторі дії якого перебуває індивід, впливає на формування його етнокультури, ментальності та духовного світу; знання онімів є однією з ознак інтелектуального виміру особи.

Схарактеризовано ймовірні мотиви найменування самого Степана Бандери та його найближчих родичів. Розглянуто декілька версій походження прізвища Бандера; проаналізовано родинні прізвища Білецька, Глодзінська, Кушлик.

Здійснено огляд особових імен та прізвищ відомих осіб, які були ключовими у формуванні світогляду, ідейно-громадської позиції Провідника; засвідчено назви сіл та міст його малої батьківщини, місцевості, де проходили дитячі та юнацькі роки.

Віднайдено на сторінках автобіографії немало назв адміністративно-територіальних, етнографічних та державно-політичних одиниць, а також ергонімів. Останні свідчать, у векторі дії яких організацій формувалася активна громадсько-просвітницька позиція Бандери, демонструють, під впливом діяльності яких політико-ідеологічних інституцій, військових та політичних об'єднань склалися його ідеологічно-політичні, державотворчі та національно-революційні погляди, здійснювався військово-бойовий вишкіл та вишкіл підпільної практики.

Доведено, що оними посідають в ідіолекті Степана Бандери важливу роль. Власні назви чи не найбільшою мірою експлікують людський чинник і в мові загалом, і в словнику кожного її носія зокрема. В антропонімах зосереджено духовні цінності особи-номінатора; в ойконімах, гідронімах, хоронімах відображено історико-культурний, а в ергонімах – політико-ідеологічний ландшафт епохи. Оними біографії «Мої життєписні дані» – вияв освіченості та ерудиції, маркери національної ментальності та глибокої духовної культури її автора.

Ключові слова: ідіолект, антропонім, ойконім, гідронім, хоронім, ергонім, Степан Бандера.

Формулювання проблеми. Автобіографію або «Мої життєписні дані» Степан Бандера написав у квітні 1959 р. для американського генерального консульства в Мюнхені, щоб одержати американську візу для поїздки до США [ПУР, с. 27]. Візи він так і не отримав, але сьогодні маємо унікальну можливість читати частину власноруч написаного життєпису Провідника, завершеного, щоправда, тільки описом подій 1940 р.

Метою розвідки є характеристика власних назв, засвідчених в автобіографії Степана Бандери, що передбачило реалізацію таких завдань: 1) лінгвокультурологічне дослідження особових власних імен; 2) ономастичний аналіз родинних прізвищ; 3) огляд інших груп онімів як репрезентантів світоглядних орієнтирів автора.

Аналіз досліджень. Ономастикон тексту сьогодні є важливим об'єктом наукового вивчення. Щоправда дослідники звертаються, зазвичай, до ономастичного простору художніх творів (праці Н. Бербер, Е. Боевої, А. Вегеш, Т. Врублевської, І. Денисової, Л. Зубар, І. Ільченко, Д. Козловської, Е. Кравченко, О. Нестерчук, І. Приймак, О. Сколоздри-Шепітко, В. Філінюк, С. Форманової та ін.). Власна особова назва – то не тільки знак номінації, але й духовна нитка, оберіг, слово, яке єднає людину з рідною землею, родом, з «мертвими, живими і ненародженими». І пишемо це слово з великої літери не тільки за правилами граматики, але й з глибокої пошани та навіть з благоговіння перед ним.

Власних назв у кожній мові в рази більше, ніж назв загальних, попри те що послуговуємося апелятивами набагато частіше, ніж онімами. Однак онімне поле, у векторі дії якого перебуває індивід, впливає на формування його етнокультури, ментальності та духовного світу; знання онімів, поза сумнівом, є однією з ознак інтелектуального виміру особи.

Символізм прізвища Степана Бандери окреслила І. Фаріон [Фаріон, 2009], проте власні назви, засвідчені в його життєписі ще не розглядалися. Це й спричинило актуальність нашої розвідки.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань застосовано передусім описовий метод, а також прийоми етимологічного, лінгвокультурологічного аналізів та аналізу словникових дефініцій.

Виклад основного матеріалу.

Антропоніми. Імена. Іменування особи здебільшого здійснюємо за одним із трьох мотивів номінації: батьки називають свою дитину іменем за власним уподобанням; називають її на честь когось – ближчих чи дальших родичів або ж просто відомих осіб; охрещують іменем, засвідченим у церковному календарі того ж дня (близького до того дня), коли дитина народилася (у таких випадках, зазвичай, кажуть: дитя саме собі принесло ім'я та обрало небесного святого-покровителя).

Припускаємо, що останній принцип домінував за іменування самого Степана Бандери. Народженого 1 січня 1909 р. сина батько охрестив Степаном,

дотримуючись церковних звичаїв: 9 січня (27 грудня) – день пам'яті святого апостола, першомученика й архидиякона *Стефана*. Щоправда, дотримуючись звичаїв, а не канонів, бо як стверджує о. Михайло Зубрицький, УГКЦ на відміну від церкви православної не вимагала строгого дотримання записів зі «Святців...» при хрещенні [Зубрицький, 2016, с. 248].

«Мій батько, Андрій Бандера, греко-католицький священник, був у той час парохом в Угринові Старому (до парафії належало ще сусіднє село Бережниця Шляхетська). Батько походив із Стрия. Він був сином міщан-рільників Михайла Бандери і Розалії, дівоче прізвище якої було – Білецька. Моя мати Мирослава Бандера, походила зі старої священничої родини. Вона було донькою греко-католицького священника з Угринова Старого Володимира Глодзінського і Катерини з дому Кушлик. Я був другою дитиною моїх батьків. Старшою від мене була сестра Марта. Молодші: Олександр, сестра Володимира, брат Василь, сестра Оксана, брат Богдан і наймолодша сестра Мирослава, що померла немовлям» [ПУР, с. 27].

Тож батько Провідника – *Андрій* Бандера (11 грудня 1882 р. н.), український церковний, військовий і громадсько-політичний діяч, священник УГКЦ, член НТШ (з 1910 р.), 1919 р. – посол (депутат) Української Національної Ради ЗУНР [Дем'ян, 2002, с. 40] – при хрещенні, очевидно, також отримав ім'я свого небесного патрона. День пам'яті *Андрія* Первозваного, одного з дванадцяти апостолів Ісуса Христа, – 13 грудня (30 листопада).

Ім'я матері – *Мирослава* – попри те що була дочкою священника, дохристиянське. Це слов'янське автохтонне композитне ім'я, жіночий варіант чоловічого імені *Мирослав*. Імена-композити, як уважає більшість дослідників, найдавніша модель слов'янських імен; це однослівні найменування, які склалися з двох кореневих основ і містили в собі відповідне побажання новонародженій дитині. У ролі цих основ виступають корені різних повнозначних частин мови, вживаних як у препозиції, так і в постпозиції.

Таких корневих композитних основ писемні пам'ятки, слов'янська топонімія та антропонімія засвідчують велику кількість. Однак не всі вони, як підкреслює М. Худаш, були однаково продуктивними, внаслідок чого багато з них не дійшло до нашого часу і збережені лише писемністю або топонімією як раритети, до того ж не в складі композитів, які, очевидно, давно зникли, а в основах різних похідних від них утворень [Худаш, 1991, с. 18]. Найпродуктивніше для творення імен-композитів використовували субстантивні, ад'єктивні та вербальні основи. Якщо розглянути слов'янські автохтонні особові власні імена-композити з погляду їх композитної структури, тобто комбінацій поєднання між собою в композитах корневих основ, то *Мирослав(a)* – субстантивно-вербальне утворення: 'мир + славити'.

Християнським іменем був охрещений дід Степана Бандери по лінії батька – *Михайло* (20 липня 1853 р. н.), а бабуся по лінії батька мала подвійне

ім'я – *Єфросинія-Розалія*, перше, припускаємо, за іменем у «Святцях...», а друге за особистим уподобанням батьків (до речі, Степан Бандера в автобіографії називає тільки друге ім'я, очевидно, частіше вживане у побуті).

Володимир Глодзінський (1836 р. н.) – дід по лінії матері – священник УГКЦ, один із членів Народної Ради Західної України та Української Національної Ради, охрещений слов'янським автохтонним, згодом канонізованим християнською церквою іменем – *Володимир*. Дослідники стверджують, що первісно праслов'янське **Voldiměrъ* означало **vold-* 'влада' і **měръ* 'великий' (буквально: *силою великий*); пізніше друга частина імені зблизилася зі словом *мир* (*світ*), зазнала переосмислення і стала означати 'володар світу' [СУІ, с. 73–74].

Про бабусю по лінії матері – Глодзінську (Кушлик) – знаємо тільки, що її ім'я *Катерина* і припускаємо, що вона народилася в грудні, позаяк 7 грудня (24 листопада) – день пам'яті святої великомучениці *Катерини*, або ж так побажали назвати її батьки, чи навіть хресні батьки (хресні батьки також часто мали особливе право вибору імені для своїх похресників).

Брати Бандери названі *Олександр*, *Василь*, *Богдан*; сестри – *Марта*, *Володимира*, *Оксана*, *Мирослава*.

Брат – *Василь* Бандера (12 лютого 1915 р. н.) – учасник національно-визвольних змагань, провідний діяч ОУН [Дем'ян, 2002, с. 43]. Ім'я *Василь* – дуже часто вживане в Україні. Нерідко воно згадане і в церковному календарі, а 14 лютого (28 лютого) – день пам'яті проповідника *Василія*.

Брат – *Богдан* Бандера (4 квітня 1919 р. н.) – учасник національно-визвольної боротьби, член ОУН [Дем'ян, 2002, с. 41–42]. Отець Андрій охрестив свого сина *Богданом*, очевидно, з огляду на семантику оніма – 'Богом даний'. Серед канонізованих християнською церквою власних назв аналогом до такого імені є похідне з грецької *Теодор* (*Theodōros* < *theos* 'бог' і *dōron* 'дарунок' – 'Божий дар') [СУІ, с. 357].

Брат – *Олександр* Бандера (25 березня 1911 р. н.) – український політик, активний діяч ОУН, доктор економічних наук [Дем'ян, 2002, с. 49], «жив у Римі від 1933–34, студював там і зробив докторат з політично-економічних наук, одружився і працював у місцевій станиці [ОУН]» [ПУР, с. 36]. День пам'яті священномученика *Олександра* вшановують 14 (28) березня. Прикметно, що в життєписі Степана Бандери ім'я *Олександр* зафіксовано з *e*, щоб уникнути не властивого для українського мовлення поєднання приголосних *-ндр* (тут згадаймо хоч би Франкове: *Олександр Великий весь світ звоював / І отсе в Вавілоні мов Бог раював...*).

Сестра – *Володимира* Бандера-Давидюк (10 березня 1913 р. н.) – громадсько-культурна діячка й учасниця національно-визвольного руху, політв'язень російсько-більшевицьких тюрем і таборів [Дем'ян, 2002, с. 45]. Цілком імовірно, що *Володимирою* була охрещена на честь дідуся по лінії матері о. Володимира Глодзінського.

Сестра – *Марта-Марія* Бандера (22 червня 1907 р. н.) – педагог, громадсько-політична діячка, керівник районного проводу жіночої сітки ОУН [Дем'ян, 2002, с. 47] мала подвійне ім'я. Первісно українці подвійним іменем називали осіб, коли до давнього дохристиянського при хрещенні додавали християнське. До прикладу, можна розглянути хоч би літописні записи: «въ крещении *Иосиф*, а мирски *Остромиръ*», «нареченный в крещении *Василий*, руским именем *Владимиръ*», «родился у Игоря сынъ и нарекоша имя ему в крещении *Андреянь*, а княжее *Святославъ*», «родися у великого князя Всеволода сынъ *Федоръ*, а прозванъ бысть *Ярославъ*» [Демчук, 1988, с. 36]. Пізніше така практика стерлася і батьки могли давати при хрещенні два імені уже за власним уподобанням: нерідко обидва були церковно-християнськими, як у випадку з іменем *Марта-Марія*.

Сестра – *Оксана* Бандера (22 грудня 1917 р. н.) – педагог, громадсько-культурна діячка [Дем'ян, 2002, с. 48] теж охрещена або за власним батьківським уподобанням християнським іменем *Оксана*, або ж на честь когось із родини.

Антропоніми. Прізвища. Щодо родинних прізвищ, то в автобіографії Степан Бандера згадує, крім свого, дівоче прізвище бабусі по лінії батька – *Білецька*, дівоче прізвище мами – *Глодзінська* та дівоче прізвище бабусі по лінії матері – *Кушлик*.

Сьогодні в українській антропоніміці немає єдиної думки щодо походження прізвища *Бандера*. Розглянемо декілька версій.

В українській мові апелятива **бандера*, від якого могло би утворитися це прізвище, немає. Але ЕСУМ подає етимологію лексеми *бандероль*, [*бандероля*] – <...>, п. *banderola*, ч. *banderol* «стрічка; (ст.) короґва», слц. *banderola* «стрічка», болг. *бандерол*, схв. *бандерола*, слн. *banderola* «стрічка»; – через польську <...> запозичено з французької; фр. *banderole* «вимпел, перев'язь, бандероль» походить від іт. *baderuola* «прапорець, вимпел», демінутива до *bandiera* «прапор», яке походить від германського кореня *band-* (пор. гот. *bandwa* «прапор») [ЕСУМ, т. 1, с. 132–133]. Отже, в основі антропоніма *Бандера* може лежати апелятив із давнім германським коренем *band-* зі значенням 'прапор' та суфіксом *-er-a*. За спостереженнями Ю. Редька, прізвища з суфіксом *-er-a* в Україні не частотні, але є: в Івано-Франківській обл. – 0,06%, у Львівській обл. – 0,16% [Редько, 2023, с. 418, 427] (наприклад, на Опіллі – *Бендера*, *Дженджерера*, *Магера*, *Матера*, *Кицера* та ін. [Панчук, 2001, с. 120]).

З апелятивом *banderuola* можна пов'язувати семантику прізвища іспанця Jose Antonio Dominguez *Bandera* (Хосе Антоніо Домінгес *Бандера*), сценічний псевдонім якого Антоніо *Бандерас* (Antonio *Banderas*) та португальського футболіста Рафаеля *Бандейра*. Подибуємо таку лексему і в італійському ергонімі – *Associazione Bandiera Rossa* (Асоціація «Червоний прапор») (Банд'ера Росса, БР) – назві лівої політичної течії Італії. Тож така лексема в іспанській, португальській, італійській мовах функціонує і серед апелятивів, і серед онімів.

Для прізвища Степана Бандери ця версія осо-

бливо прийнятна з огляду на позитивні асоціації, які прізвище Провідника в нас викликає. Для мільйонів українців Бандера – це справді прапор, ідейний натхненник, символ. Однак маємо розуміти, що прізвищам українців понад 200 років, а в Галичині, на Буковині та Закарпатті влада Австрійської імперії вже 1780 р. закріпила за кожним її громадянином стабільне прізвище, яке глава сім'ї передавав у спадок своїм дітям [Чучка, 2005, с. 39]. Тож уособлення прізвища Степана Бандери з поняттям *прапора* передовсім символічне.

Спроба пов'язати значення антропоніма з апелятивом **бандери* 'церковні короґви', як їх «називали на деяких теренах Прикарпаття у XVIII–XIX ст.», теж дуже приваблива. Відомо, що батько Степана Бандери був священником, дід Михайло – паламарем в одній із церков м. Стрия, але дід народився 1853 р., тож до того часу принаймні два покоління Бандер мали таке прізвище і не відомо, чи воно мало пряме відношення до прізвиська перших носіїв. До того ж у жодному українському діалектному словнику нам не вдалося відшукати лексеми **бандери* у значенні 'церковні короґви'. Знаходимо таке слово тільки в уже цитованому ЕСУМ, де ч[еське] *banderol* пояснено як «стрічка; (с[таре]) короґва» [ЕСУМ, т. 1, с. 132].

П. Чучка у відомому словнику «Прізвища закарпатських українців», аналізуючи прізвище *Бандра*, пояснює, що його «можна виводити з бойківського *бандер* – 'позашлюбна дитина» [Чучка, 2005, с. 47]. Діалектизм із таким значенням зафіксував відомий польський мовознавець, дослідник польської та слов'янської діалектології й ономастики, польсько-українських міжмовних зв'язків М. Карась [Karaś, 1975, s. 58].

Тож походження прізвища *Бандера* не має однозначного трактування, однак воно стало славою, символом, гордістю українців і водночас страхом для тих, хто усвідомлює, чи ще навіть не усвідомлює – з Бандерою ми переможемо!

Прізвища *Білецький* та *Глодзінський* – давні утворення з суфіксом, відповідно, *-цьк-ий*, *-ськ-ий*. У сучасному українському антропоніміконі прізвища на *-ський*, *-цький*, *-зький* належать до найпоширеніших, посідаючи третє (після прізвищ на *-енко* та *-ук*, *-чук*) місце. Є численні докази того, що такі назви найчастіше вказували на місце проживання або походження особи: *Білецький* – уродженець поселення *Біле*, *Білиці*, *Білка* тощо; *Глодзінський* – уродженець поселення (місцевості) *Глодзь*, *Глодзінь* тощо, чи навіть поселення *Лодзь* (велике місто в центральній Польщі), бо цілком імовірно, що первісно прізвище могло фіксуватися як *Лодзінський*.

Антропонімом, утвореним від апелятивного означення особи, є прізвище *Кушлик*. В його основі лежить давнє відапелятивне ім'я або прізвисько *Кушлик*, зі значенням «... назви, пов'язані з *кошлатий*...» [ЕСУМ, т. 3, с. 170].

Власні особові імена та прізвища відомих осіб. В автобіографії Степан Бандера називає особові імена та прізвища відомих осіб, які були ключовими у формуванні його світогляду, ідейно-громад-

ської позиції. Першість тут, без сумніву, належала батькові – Андрієві Бандері. З особливим пієтетом згадує він також «активних учасників українського національного життя Галичини, кривих і їхніх знайомих» [ПУР, с. 27]: вуйків – *Павла Глодзінського*, одного з основників «Маслосоюзу» і «Сільського Господаря» (українських господарських установ); *Ярослава Весоловського*, посла до Віденського парламенту; скульптора *Михайла Гаврилка*, уродженця Полтавщини, активного учасника студентських організацій та стрілецьких товариств Галичини, чотаря УСС, хорунжого, а згодом – начальника штабу Сірої дивізії Армії УНР.

«Мій батько належав до організаторів державного перевороту в Калуському повіті (з лікарем д-ром Курівцем)» [ПУР, с. 28]. *Іван-Теодозій Куровець* – український громадський та політичний діяч, лікар, член УНР, державний секретар з охорони здоров'я при уряді ЗУНР, упродовж 1923–1931 рр. – директор першої української лікарні Галичини «Народна лічниця» у Львові.

Серед згаданих в автобіографії постатей, з якими в той чи той спосіб пов'язане життя та діяльність Провідника, *Іван Габрусевич* – член ОУН, керівник підreferентури Юнацтва ОУН Крайової Екзекутиви, від липня 1931 р. – крайовий провідник ОУН на західноукраїнських землях; *Євген Коновалець* – видатний ідеолог українського націоналізму, полковник армії УНР, командир Січових Стрільців, засновник та перший голова ОУН; *Дмитро Майський* – член бюро Проводу ОУН, головний редактор видання «Ідея і чин», генерал-політвиховник УПА; *Володимир Тимчій-Лопатинський* – крайовий провідник ОУН (1939–1940 рр.), член повітового проводу ОУН Стрийщини; *Андрій Мельник*, один із співзасновників Січових Стрільців та Української Військової Організації, полковник армії УНР, Голова ПУН, голова ОУН (1938–1964 рр.); *Ярослав Барановський*, член ОУН, з 1933 р. – секретар Проводу ОУН; *Микола Лемик*, член ОУН, з 1941 р. – крайовий провідник ОУН на східноукраїнських землях; *Євген Онацький*, член ОУН з 1929 р., член ПУН, представник ОУН в Італії. Як читаємо в життєписі, Степан Бандера високо цінував внесок кожного в боротьбу за становлення Української Держави, хоч поділяв і не всі погляди та дії деяких членів ОУН.

Ойконіми. Немало уваги відведено в життєписі Степана Бандери ойконімам. Передусім це назви сіл та міст його малої батьківщини, місцевості, де проходили дитячі та юнацькі роки Провідника:

Угринів Старий – село, в якому народився Степан Бандера, парафія батька – о. Андрія Бандери (тепер – с. Старий Угринів Калуського р-ну Івано-Франківської обл.).

Бережниця Шляхецька – село, сусіднє зі Старим Угринівим, яке належало до однієї з ним парафії (тепер – с. Бережниця Калуського р-ну Івано-Франківської обл.).

Калуш – повітове місто (тепер – районний центр Івано-Франківщини), до якого адміністративно належав *Старий Угринів*; *Калуський повіт* згадано й у контексті того, що о. Андрій Бандера

«належав до організаторів державного перевороту в *Калуському повіті*», «брав активну участь у формуванні державного життя в *Калушині*» [ПУР, с. 28]; 1928 р. Степан Бандера був арештований польською поліцією «за організування в *Калуші* листопадових свят-маніфестацій в 10-річчя Листопада і створення ЗУНР у 1918 р.» [ПУР, с. 33]; з 1929 р. завданнями Степана Бандери в ОУН «були загально-організаційні на *Калуський повіт*» [ПУР, с. 31].

Воля Заберевецька – село повіту *Долина*, куди був переведений на парафію о. Андрія Бандера 1933 р.

Тростянець – село *Долиниціни*, куди був переведений на парафію о. Андрія Бандера після арешту Степана Бандери.

Ягольниця – село біля Чорткова, куди переїхала родина Бандери у травні 1919 р. та замешкала в о. Антоновича, брата матері (тепер – с. Ягільниця Чортківського р-ну Тернопільської обл.).

Стрий – місто, в якому народився о. Андрій Бандера; 1919 р. Степан Бандера вступив тут до української гімназії; 1929 р. «був учасником 1-ої конференції ОУН *Стрийської округи*» [ПУР, с. 31].

Станиславів – (тепер – м. Івано-Франківськ) місто, згадане в контексті того, що о. Андрій Бандера «був послом до парламенту Західно-Української Народної Республіки – Української Національної Ради в *Станиславіві*» [ПУР, с. 28].

Львів – місто, куди переїхав Степан Бандера у вересні 1928 р. та вступив на агрономічний відділ Високої Політехнічної Школи, а далі неодноразово згадує у своєму життєписі це місто як терени своєї національно-політичної діяльності.

Дубляни коло Львова – село, де містилися агрономічні зведення Львівської Політехніки і де з половини 1930 р. до 1932 р. мешкав Степан Бандера.

Низку назв поселень Провідник згадує у зв'язку з різними подіями особистого, культурно-освітнього, суспільно-громадського, національно-патріотичного, політичного життя; антибільшовицької боротьби; революційної та національно-визвольної діяльності:

Подєбради (ЧСР) – місто, куди Степан Бандера намагався виїхати 1927 р. на студії в Українській Господарській Академії.

Пицани (*Пещани*) – місто у Словаччині, куди в листопаді 1939 р. Степан Бандера поїхав на два тижні на лікування ревматизму і де відбулася «низка нарад провідного активу ОУН» [ПУР, с. 358].

Сокаль – місто, де Степан Бандера після ув'язнення 1939 р. зустрічався з провідними членами ОУН.

Деякі поселення згадано у зв'язку з частими судовими процесами та ув'язненнями самого Степана Бандери: «Після арештування в червні 1934 р. я перебував слідство у в'язницях *Львова*, *Кракова* й *Варшави*» [ПУР, с. 33]; «...я сидів у в'язницях «Свенти Кшиж» коло *Кельці*, у *Вронах* коло *Познаня* і в *Берестю* над Бугом» [ПУР, с. 33–34], або інших членів ОУН: «...Іван Габрусевич (загинув у німецькому концтаборі «Заксенгаузен» в *Оранієнбургу* коло *Берліну* в 1944 р.)» [ПУР, с. 31]; 1939 р. брат Василь Бандера «повернувся до Львова з польського концтабору в *Березі Картузькій*» [ПУР, с. 25].

Політична діяльність Степана Бандери передбачала його безпосередню участь у заходах, які відбувалися в багатьох містах зарубіжжя: «В липні 1932 р. я з кількома іншими делегатами від КЕ ОУН на ЗУЗ брав участь у Конференції ОУН у Празі»; «У 1933 р. відбулися теж ширші конференції в Берліні і в Данцігу (німецька назва польського міста Гданськ – прим. ред.), на яких я теж був» [ПУР, с. 32]; 1939 р. «в Кракові я увійшов у працю тамошнього осередку ОУН»; «зі Словаччини я поїхав до Відня, де теж була важлива закордонна станиця ОУН» [ПУР, с. 35]; 1940 р. «був у Римі, де станицею ОУН керував проф. Є. Онацький [ПУР, с. 36]».

Цілком негативною конотацією наповнена згадка про «большевицьку Москву» [ПУР, с. 28], вживану, не в значенні назви міста, а назви країни (Росії), як і Берлін у значенні «гітлерівська Німеччина»: «політичне узгодження між Берліном і Москвою» [ПУР, с. 36].

Гідроніми. Про назви двох водних об'єктів – рік Збруч та Буг Провідник веде мову, обираючи їх як своєрідний маркер території: «Усі чоловіки з моєї родини, в тому числі й батько, як військовий капелян в рядах УГА, перейшли за Збруч в половині липня 1919 р.» [ПУР, с. 28], чи уточнення місця знаходження поселення: «Німецько-польська війна у вересні 1939 р. застала мене у Берестю над Бугом» [ПУР, с. 34].

Хороніми. З глибоким розумінням та послідовністю Степан Бандера у своєму життєписі веде мову про адміністративно-територіальні, етнографічні та державно-політичні об'єднання українських теренів: *Галичина, Буковина, Закарпаття (Закарпатська Україна)* (називає їх «західноукраїнськими країнами» [ПУР, с. 27]), *Волинь, Велика Україна (Наддніпрянина), Західна Україна, Осередні і Східні Землі України, Західно-Українська Народна Республіка (ЗУНР), Українська Народна Республіка.*

Свою політичну діяльність та боротьбу й працю інших членів ОУН він пов'язує також із коротшим чи

довшим перебуванням на території *Польщі, Словаччини, Чехо-Словаччини (ЧСР), Австрії, Італії.*

Ергоніми. Неабияке місце в ідіолекті життєпису Степана Бандери посідають ергоніми. Вони свідчать, у векторі дії яких організацій формувалася активна громадсько-просвітницька позиція юного Бандери, його однодумців, членів родини: «*Маслосоюз*», «*Сільський Господар*» (українські господарські установи), *Пласт* (організація українського скавтіngu – 5-ий пластовий курінь ім. кн. Ярослава Осмомисла, 2-ий курінь старших пластунів «Загін Червона Калина»), «*Сокіл*» (спортивно-руханкове товариство), *підпільна Організація середношкільників Стрийської гімназії, товариство «Просвіта», руханкове товариство «Луг», українське товариство студентів Високої Політехнічної Школи «Основа», Кружок студентів-рільників, Український Студентський Спортовий Клуб (УССК), товариство «Сокіл-Батько»,* а також демонструють, під впливом діяльності яких політико-ідеологічних інституцій, військових та політичних об'єднань складалися ідеологічно-політичні, державотворчі та національно-революційні погляди Провідника, здійснювався його військово-бойовий вишкіл та вишкіл підпільної практики: *парламент Західно-Української Народної Республіки – Українська Національна Рада, Українська Галицька Армія, Українська Військова Організація (УВО), Організація Українських Націоналістів (ОУН), Крайова Екзекутива ОУН.*

Висновки. Важливу роль в ідіолекті Степана Бандери посідають оніми. Власні назви чи не найбільшою мірою експлікують людський чинник і в мові загалом, і в словнику кожного її носія зокрема. В антропонімах зосереджено духовні цінності особи-номінатора; в ойконімах, гідронімах, хоронімах відображено історико-культурний, а в ергонімах – політико-ідеологічний ландшафт епохи. Оніми біографії «Мої життєписні дані» – вияв освіченості та ерудиції, маркери національної ментальності та глибокої духовної культури її автора.

Література

1. Демчук М.О. Слов'янські автохтонні особові власні імена українців XIV–XVII ст. Київ: Наукова думка, 1988. 172 с.
2. Дем'ян Г. Матеріали до Енциклопедії ОУН і УПА (Продовження). *Визвольний шлях: суспільно-політичний, науковий та політичний місячник.* Кн.10 (655). Жовтень. 2002. С. 34–53.
3. Зубрицький М. Зібрані твори і матеріали у трьох томах. Т. 2: Матеріали до біографії. Львів: Літопис, 2016. 614 с.
4. Панчук Г. Антропонімія Опілля. Тернопіль: ТДПУ ім. Володимира Гнатюка, 2001. 195 с.
5. Редько Ю.К. Сучасні українські прізвища. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. 2023. 551 с.
6. Фаріон І.Д. Степан Бандера – практик, теоретик, містик національного руху: лекція Ірини Фаріон з нагоди столітнього ювілею Провідника. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. 32 с.
7. Худаш М.Л., Демчук М.О. Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімії утворення). Київ: Наукова думка, 1991. 268 с.
8. Чучка П. Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник. Львів: Світ, 2005. 704 + XLVIII с.
9. Karaś M. Studia nad dialektologią polską (Z materiałów b. katedry języków ruskich UJ). Kraków. 1975. 237 s.

Список умовних скорочень назв джерел

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: у 7 т. Київ: Наукова думка, 1982–2012.

СУІ – Трійняк І. І. Словник українських імен. Київ: Довіра. 2005. 488 с.

ПУР – Бандера Степан. Мої життєписні дані. *Перспективи Української Революції.* Київ, 2021. 662 с.

References

1. Demchuk M.O. (1988) Slovianski avtokhtonni osobovi vlasni imena ukraintsv XIV–XVII st. [Slavic Autochthonous Personal Proper Names of Ukrainians of the 14th–17th centuries]. Kyiv: Naukova dumka. 172 s. [in Ukrainian].
2. Demian H. (2002) Materialy do Entsyklopedii OUN i UPA (Prodovzhennia) [Materials for the OUN and UPA Encyclopedia (Continuation)]. *Vyzvolnyi shliakh: suspilno-politychnyi, naukovyi ta politychnyi misiachnyk*. Kn.10 (655). Zhovten. S. 34–53 [in Ukrainian].
3. Zubrytskyi M. (2016) Zibrani tvory i materialy u trokh tomakh. T. 2: Materialy do biohrafii [Collected Works and Materials in Three Volumes. T. 2: Materials for biography]. Lviv: Litopys. 614 s. [in Ukrainian].
4. Panchuk H. (2001) Antroponimiia Opillia [The Anthroponymy of Opillia]. Ternopil: TDPU im. Volodymyra Hnatiuka. 195 s. [in Ukrainian].
5. Redko Yu.K. (2023) Suchasni ukraïnski pryzvyshcha [Modern Ukrainian Surnames]. Lviv: LNU im. Ivana Franka. 551 s. [in Ukrainian].
6. Farion I.D. (2009) Stepan Bandera – praktyk, teoretik, mistyk natsionalnoho rukhu [Stepan Bandera is a Practitioner, Theoretician, Mystic of the National Movement]: lektsiia Iryny Farion z nahody stolitnoho yuvileiu Providnyka. Ivano-Frankivsk: Misto-NV. 32 c. [in Ukrainian].
7. Khudash M.L., Demchuk M.O. (1991) Pokhodzhennia ukraïnskykh karpatskykh i prykarpatykykh nazv naselenykh punktiv (vidantroponimni utvorennia) [The Origin of Ukrainian Carpathian and Pricarpathian Names of Settlements (Vidantroponymic Formations)]. Kyiv: Naukova dumka. 268 s. [in Ukrainian].
8. Chuchka P. (2005) Pryzvyshcha zakarpatskykh ukraïntsv [Surnames of Zakarpathian Ukrainians]: istoryko-etymolohichni slovnyk. Lviv: Svit. 704 + XLVIII s. [in Ukrainian].
9. Karaś M. (1975) Studia nad dialektologią polską [Studies in Polish Dialectology]. (Z materiałów b. katedry języków ruskich UJ). Kraków. 237 s. [in Poland].

Spysok umovnykh skorochen nazv dzherel

ESUM – Etymolohichni slovnyk ukraïnskoi movy [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language]: u 7 t. Kyiv: Naukova dumka, 1982–2012.

SUI – Triiniak I. I. Slovnyk ukraïnskykh imen [Dictionary of Ukrainian Names]. Kyiv: Dovira. 2005. 488 s.

PUR – Bandera Stepan. Moi zhyttypysni dani [My Biographical Data]. *Perspektyvy Ukraïnskoi Revoliutsii*. Kyiv: Nash format, 2021. 662 s.

THE ONYMS IN THE IDIOLECT OF STEPAN BANDERA (on the Material of the Autobiography “My Biographical Data”)

Abstract. In the article analyzes the onyms of Stepan Bandera’s autobiography, published in the publication «Perspectives of the Ukrainian Revolution» (Kyiv: Nash Format, 2021). The purpose of the investigation was to characterize the proper names attested in the biography: linguistic and cultural research of personal proper names; onomastic analysis of family surnames and review of other groups of onyms as representatives of the author’s worldview orientations. The onyms field, in the vector of which an individual is located, affects the formation of his ethnoculture, mentality and spiritual world; knowledge of onyms is one of the signs of the intellectual dimension of a person.

The probable motives for the naming of Stepan Bandera himself and his closest relatives are characterized. Several versions of the origin of the Bandera surname have been considered. The family surnames *Biletska*, *Glodzinska*, *Kushlyk* were analyzed.

An overview of the personal names and surnames of famous people who were key in the formation of the worldview, ideological and social position of the Guide was carried out; the names of the villages and towns of his small homeland, the area where his childhood and youth were spent, are attested.

There are quite a few names of administrative-territorial, ethnographic and statepolitical units, as well as ergonims, on the pages of the autobiography. The latter testify in the vector of actions of which organizations Bandera’s active social and educational position was formed, and also demonstrate under the influence of the activities of which political and ideological institutions, military and political associations his ideological and political, state and building and national and revolutionary views were formed, military and combat training and underground practice training.

It has been proven that onyms play an important role in the idiolect of Stepan Bandera. Proper names explain to the greatest extent the human factor both in language in general and in the vocabulary of each of its speakers in particular. Anthroponyms focus on the spiritual values of the person-nominator; oikonoms, hydronyms, choronyms reflect the historical and cultural landscape, and ergonims reflect the political and ideological landscape of the era. The silent biography “My biographical data” is a manifestation of education and erudition, markers of the national mentality and deep spiritual culture of its author.

Keywords: idiolect, anthroponym, oikonym, hydronym, horonym, ergonym, Stepan Bandera.

© Котович В., 2024 р.

Віра Котович – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Дрогобич, Україна; virako@ukr.net; <http://orcid.org/0000-0001-6370-8135>

Vira Kotovych – Doctor of Philology, Professor, Head of the Ukrainian Language Department, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University, Drohobych, Ukraine; virako@ukr.net; <http://orcid.org/0000-0001-6370-8135>